

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.2.5](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.2.5)

УДК 351:316.332

О. П. Євсюков,

*д. держ. упр., доцент, професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту,
Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-8586-9896*

В. О. Шведун,

*д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та бізнесу,
Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут», м. Харків
ORCID ID: 0000-0002-5170-4222*

ВЗАЄМОДІЯ ПУБЛІЧНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

O. Yevsyukov

*Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Public Administration in the Sphere of Civil Protection,
Institute of Public Administration and Research in Civil Protection, Kyiv*

V. Shvedun

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Public Administration and Business,
National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv*

INTERACTION OF PUBLIC INSTITUTIONS TO ENSURE THE SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

У статті досліджено особливості взаємодії публічних інституцій щодо забезпечення соціально-економічної безпеки держави. Охарактеризовано підґрунтя державної політики у сфері соціально-економічної безпеки. Показано, що підґрунтя державної політики у сфері соціально-економічної безпеки становлять положення Конституції України, законів, указів і розпоряджень Президента, постанов Уряду, державних програм тощо. Підкреслено, що така політика реалізується за допомогою організації скоординованої діяльності органів державної влади центрального та регіонального рівня, громадських об'єднань і громадян. Виділено основні ознаки, притаманні для органів державної влади, у тому числі які забезпечують соціально-економічну безпеку держави: вони є частиною єдиної системи органів державної влади; вони наділені особливим статусом, який визначається та врегульовується на трьох рівнях: конституційному, законодавчому та підзаконному; вони здійснюють діяльність від імені держави; вони наділені рядом спеціальних компетенцій і владних повноважень, необхідних для виконання покладених на них завдань; вони є підзвітними та орієнтуються у своїй діяльності на виконання законів; вони виконують покладені на них функції на основі високих професійних вимог та існуючих принципів державної служби; вони є чітко організованими структурами (інституціями), які мають у своєму розпорядженні необхідні фінансові та матеріальні кошти для забезпечення основної

діяльності. Виокремлено рівні системи державних органів і відомств, здатних забезпечувати соціально-економічну безпеку держави: стратегічний, законодавчий, виконавчо-розпорядчий та рівень, представлений органами судової юстиції та судовими органами влади.

The article studies the peculiarities of interaction of public institutions to ensure the social and economic security of the state. In domestic state-management and legal science, there is a problem of relationship between the concepts of "State body," "State authority," "institute" and "organization." Fundamental science, as a criterion for the separation of state authorities from state bodies, determines the attitude of the body to one of the branches of government (legislative, executive or judicial). The fundamentals of state policy in the sphere of social and economic security are studied. It is shown that the ground of state policy in the field of social and economic security is composed of the provisions of the Constitution of Ukraine, laws, decrees and orders of the President, resolutions of the Government and state programs. It is emphasized that such a policy is implemented through the organization of coordinated activities of state authorities at the central and regional levels, public associations and citizens. The following main features of state authorities, including those which ensure the social and economic security of the state, are identified: they are part of a unified system of state authorities; they have a special status, which is defined and regulated at three levels: constitutional, legislative and by-law ones; they carry out activities on behalf of the state; they have a number of special competencies and powers necessary to carry out their tasks; they are accountable and guided in their activities to implement laws; they perform their functions on the basis of high professional requirements and existing principles of public service; they are clearly organized structures (institutions) that have the necessary financial and material means at disposal to ensure substantive activities. The levels of the system of state authorities and departments capable of ensuring the social and economic security of the state are identified: strategic, legislative, executive and administrative ones and the level represented by the judicial justice and judicial authorities.

Based on the analysis of the scientific achievements on application of an institutional approach in the framework of public administration, we can also insist on the need to allocate an institutional level to ensure social and economic security. This level is represented by the state institutions providing the security system of Ukraine at the level of the existing set of events. The latter include the protection of state borders, the implementation of customs and tax control, the support of the optimal regime of population migration, etc.

Ключові слова: соціально-економічна безпека; взаємодія публічних інституцій; система державних органів; принципи державної служби; єдина система органів державної влади.

Key words: social and economic security; interaction of public institutions; system of state authorities; principles of public service; unified system of state authorities.

Постановка проблеми. Проблемам забезпечення соціально-економічної безпеки традиційно відводиться особливе місце серед інших проблем національної безпеки. З огляду на це значної актуальності набуває питання про здійснення дієвого публічного управління в цілому та державного зокрема з метою розвитку системи забезпечення соціально-економічної безпеки України. Результати моделювання такої системи безпосередньо залежать від вирішення низки теоретичних і практичних завдань, а саме:

- розробки сучасного правового механізму публічного адміністрування у сфері соціально-економічної безпеки України;
- створення за необхідності відповідних організаційних структур в межах вітчизняного державного апарату, який має гарантувати та підтримувати належний рівень такої безпеки;
- упровадження в практичну їх діяльність системи моніторингу, а також забезпечення врахування вимог соціально-економічної безпеки і результатів проведеного моніторингу під час розробки заходів державної соціально-економічної політики;
- наукового обґрунтування напрямків вирішення проблем, що виникають в означеній сфері;
- розробки комплексу заходів щодо забезпечення дієвого контролю фінансових потоків на основі

принципів транспарентності;

- створення системи узгодженої взаємодії інституцій публічної влади різних рівнів.

Усе це свідчить на користь актуальності обраної теми дослідження та необхідність її комплексного розгляду не тільки з позиції державно-правового регулювання соціально-економічної безпеки, а й характеристики організаційної (інституціональної) складової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного забезпечення соціально-економічної безпеки висвітлювалися в нинішніх умовах у працях наступних вчених: В. Артеменко [1], В. Воротін [2], Г. Пасемко [4] та ін.

Проте особливості взаємодії публічних інституцій щодо забезпечення соціально-економічної безпеки держави все ще залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті. Метою роботи є дослідження особливостей взаємодії публічних інституцій щодо забезпечення соціально-економічної безпеки держави.

Для досягнення поставленої мети в роботі є доцільними постановка та вирішення таких завдань:

- охарактеризувати підгрунття державної політики у сфері соціально-економічної безпеки;
- виділити основні ознаки, притаманні для органів державної влади, у тому числі які забезпечують соціально-економічну безпеку держави;
- виокремити рівні системи державних органів і відомств, здатних забезпечувати соціально-економічну безпеку держави.

Виклад основного матеріалу.

Підгрунття державної політики у сфері соціально-економічної безпеки становлять положення Конституції України, законів, указів і розпоряджень Президента, постанов Уряду, державних програм тощо. Така політика реалізується за допомогою організації скоординованої діяльності органів державної влади центрального та регіонального рівня, громадських об'єднань і громадян.

Аналіз специфіки державно-правового забезпечення соціально-економічної безпеки держави дозволяє конкретизувати специфіку такої організації діяльності суб'єктів у цій сфері. Згідно з Конституцією України загальне управління у сфері соціальної й економічної безпеки – прерогатива держави. Вона (безпека) досягається проведенням єдиної державної політики в галузі її забезпечення та реалізації системи організаційних заходів, що передбачають провадження економічних, політичних, правових та інших засобів. З метою створення і підтримки необхідного рівня захищеності об'єктів соціально-економічної безпеки в Україні повинна розроблятися система правових норм, що регулюють відносини у цій сфері та визначаються основні напрямки діяльності органів державної влади й управління в даній галузі, формуються органи забезпечення безпеки і механізм контролю (нагляду) за їх діяльністю [1; 4].

Комплекс державноуправлінських відносин, спрямованих на нормативно-правове регулювання забезпечення соціально-економічної безпеки України, передбачає наявність значної кількості суб'єктів, які можуть долучатися до цього процесу. Специфікою суб'єктного складу правовідносин у цій сфері є обов'язкова наявність в ньому в якості однієї зі сторін суб'єкта, наділеного владними повноваженнями.

Відповідно до вітчизняного законодавства державним органам (в якості обов'язкового суб'єкта державноуправлінських відносин у сфері соціально-економічної безпеки) надані повноваження щодо забезпечення сталого соціального й економічного розвитку та протидії загрозам державним і суспільним інтересам. Таке забезпечення повинно відбуватися шляхом реалізації в установленому нормативними правовими актами порядку заходів із своєчасної протидії загрозам публічним і приватним інтересам, правам особистості, юридичних осіб і суспільства в цілому. Усе це є ключовим показником у визначенні (у значенні оцінювання) правовідносин у соціально-економічній сфері.

У вітчизняній державноуправлінській і правовій науці існує проблема співвідношення понять «державний орган», «орган державної влади», «інститут» та «інституція». Фундаментальна наука, як критерій розмежування органів державної влади від державних органів, визначає ставлення органу до однієї з гілок влади (законодавчої, виконавчої чи судової) [2; 3].

Аналіз наукової літератури дозволяє визначити ряд основних ознак, притаманних для органів державної влади, у тому числі які забезпечують соціально-економічну безпеку держави, а саме:

– вони є частиною єдиної системи органів державної влади (при цьому, як впливає з тексту Конституції України, не всі органи цієї системи знаходяться в супідрядних відносинах по відношенню один до одного). Принципове значення в даному контексті має наявність у названих органів властивостей, які характеризують їх як системно організовані і діючі структури;

– вони наділені особливим статусом, який визначається та врегульовується на трьох рівнях: 1) конституційному (шляхом установлення відповідного статусу в Конституції); 2) законодавчому (шляхом урегулювання статусного положення органу в законах); 3) підзаконному (шляхом розгляду питань про статус органу у відомчих положеннях);

– вони здійснюють діяльність від імені держави;

– вони наділені рядом спеціальних компетенцій і владних повноважень, необхідних для виконання покладених на них завдань;

– вони є підзвітними (у контексті дотримання субординації і в характері здійснюваної діяльності) і орієнтуються у своїй діяльності на виконання законів;

– вони виконують покладені на них функції на основі високих професійних вимог та існуючих

принципів державної служби;

– вони є чітко організованими структурами (інституціями), які мають у своєму розпорядженні необхідні фінансові та матеріальні кошти для забезпечення основної діяльності [3; 4].

Забезпечення соціально-економічної безпеки України здійснюється державними органами влади, діючими в межах єдиної державно-правової системи безпеки, побудованої за принципом активної й ефективної взаємодії всіх ланок управління, а так само їх структурної та функціональної підпорядкованості.

Учені [2; 4] виділяють декілька рівнів системи державних органів і відомств, здатних забезпечувати соціально-економічну безпеку держави, а саме:

1. Стратегічний рівень, представлений діяльністю Глави держави (тобто Президента), який в Україні не належить до жодної з гілок влади. Він визначає напрямки проведеної внутрішньої і зовнішньої політики держави в межах забезпечення її соціально-економічної безпеки.

2. Законодавчий рівень, на якому формується правова основа соціально-економічної безпеки держави, визначається правовий статус учасників суспільних відносин, що розвиваються в межах забезпечення такої безпеки, а також устанавлюється система органів влади і їх компетенція в зазначеній сфері діяльності.

3. Виконавчо-розпорядчий рівень забезпечення соціально-економічної безпеки держави представлений досить великою кількістю органів державної влади (центрального та регіонального рівня, загальної та спеціальної компетенції). До них, як відомо, відносяться міністерства, служби, агентства (агенції), адміністрації тощо.

4. Рівень, представлений органами судової юстиції та судовими органами влади, які забезпечують дотримання і трактування законодавчих норм у межах закону для всіх учасників правовідносин, що виникають у сфері соціально-економічної безпеки.

5. На підставі проведеного аналізу наукових напрацювань щодо застосування інституціонального підходу в межах системи державного управління, можемо також наполягати на необхідності виокремлення інституційного рівня забезпечення соціально-економічної безпеки. Цей рівень представлений державними інституціями, що здійснюють забезпечення системи безпеки України на рівні існуючого комплексу заходів. До останніх можна віднести захист державних кордонів, здійснення митного і податкового контролю, супровід оптимального режиму міграції населення тощо. Прикладом зазначених органів влади можуть служити державна служба з протидії економічним і податковим злочинам, державна митна та міграційна служба тощо).

6. Крім того, вважаємо, що доречно також виділити правоохоронний рівень організаційного механізму державного управління у сфері соціально-економічної безпеки. Він представлений органами внутрішніх справ, прокуратури, спеціальними службами й органами безпеки, якими здійснюється оперативно-розшукова і попереджувальна діяльність.

7. Варто зауважити, що організаційний механізм державного управління у сфері соціально-економічної безпеки відзначається також консультативно-координаційним рівнем реалізації. Даний рівень представлений зокрема Радою безпеки й оборони. Оскільки вона покликана забезпечувати реалізацію функцій Президента України у сфері системи безпеки.

8. Уважаємо, що також існує необхідність у виокремленні дослідницького рівня підтримки соціально-економічної безпеки, підвищення якого покликані забезпечувати наукові й освітні установи. Вони аналізують стан і перспективи соціальної й економічної безпеки держави, а також забезпечують підготовку кадрів для органів державної влади вище наведеної ієрархії.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, в результаті проведення даного дослідження було отримано такі результати.

1. Охарактеризовано підгрунття державної політики у сфері соціально-економічної безпеки. Показано, що підгрунття державної політики у сфері соціально-економічної безпеки становлять положення Конституції України, законів, указів і розпоряджень Президента, постанов Уряду, державних програм тощо. Підкреслено, що така політика реалізується за допомогою організації скоординованої діяльності органів державної влади центрального та регіонального рівня, громадських об'єднань і громадян.

2. Виділено основні ознаки, притаманні для органів державної влади, у тому числі які забезпечують соціально-економічну безпеку держави: вони є частиною єдиної системи органів державної влади; вони наділені особливим статусом, який визначається та врегульовується на трьох рівнях: конституційному, законодавчому та підзаконному; вони здійснюють діяльність від імені держави; вони наділені рядом спеціальних компетенцій і владних повноважень, необхідних для виконання покладених на них завдань; вони є підзвітними та орієнтовані у своїй діяльності на виконання законів; вони виконують покладені на них функції на основі високих професійних вимог та існуючих принципів державної служби; вони є чітко організованими структурами (інституціями), які мають у своєму розпорядженні необхідні фінансові та матеріальні кошти для забезпечення основної діяльності.

3. Виокремлено рівні системи державних органів і відомств, здатних забезпечувати соціально-економічну безпеку держави: стратегічний, законодавчий, виконавчо-розпорядчий та рівень, представлений органами судової юстиції та судовими органами влади.

Література.

1. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В. Артеменко // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 90–97.

2. Воротін В. Є. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / В. Є. Воротін, Я. А. Жаліло ; за заг. ред. В. Є. Воротіна. – К. : Вид-во НІСД, 2010. – 288 с.
3. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2011. – 656 с.
4. Пасемко Г. П. Державне регулювання економічних відносин в умовах глобалізації : монографія. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. – 276 с.

References.

1. Artemenko, V. (2006), "Indicators of the stable social and economic development of regions", *Regionalna ekonomika*, vol. 2, pp. 90–97.
2. Vorotin, V. Ye. and Zhalilo, Ya. A. (2010), *Derzhavne upravlinnya rehional'nym rozvytkom Ukrainy* [State regulation by regional development of Ukraine], Vyd-vo NISD, Kyiv, Ukraine.
3. Kucenko, V. I. and Udovychenko, V. P. (2011), *Socialna bezpeka v konteksti stalogo rozvytku* [Social security in the context of sustainable development], Vydavecz Lozovyj, Chernigiv, Ukraine.
4. Pasenko, G. P. (2011), *Derzhavne reguluvannya ekonomichnykh vidnosyn v umovax globalizaciyi* [State regulation of the economic relations in globalization conditions], Vy`d-vo HarRI NADU «Magistr», Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2021 р.